

FRAMTIDSUTSKOTTETS UTLÅTANDE 3/2004 rd

Regeringens proposition om statsbudgeten för 2005

Till finansutskottet

INLEDNING

Remiss

Riksdagens biträdande generalsekreterare meddelade framtidsutskottet genom en skrivelse den 16 september 2004 i det syfte som framgår av 38 § 3 mom. riksdagens arbetsordning att riksdagen den 16 september 2004 remitterat regeringens proposition om statsbudgeten för 2005 (RP 151/2004 rd) till finansutskottet för beredning.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- programdirektör Katrina Harjuhahto-Madetoja, statsrådets kansli, programmet för informationssamhället
- budgetchef Tuomas Sukselainen och överdirektör Peter Nyberg, finansministeriet
- intressentdirektör Ilkka Haataja, TeliaSonera Abp.

Dessutom anordnade framtidsutskottet 13.10.2004 ett seminarium med namnet "Global demokrati som en utmaning — Är det dags att utveckla den parlamentariska dimensionen av global förvaltning?"

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår att riksdagen godkänner statsbudgeten för 2005.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Avgränsning av utlåtandet

Framtidsutskottet beslöt i enlighet med sina uppgifter att endast uttala sig om långsiktiga frågor på struktur- och systemnivå och om grunderna för framtidspolitiken. De teman som behandlades i år var 1) behandlingen av globala frågor i riksdagen: riksdagens möjligheter att bära an-

svar för den globalekonomiska utvecklingen och den globala förvaltningen samt att reagera tillräckligt tidigt på dem samt 2) informationssamhällets utveckling.

Dessa två ämnen har en beröringspunkt också med framtidspolitiken. Om man ser till exempel på det finländska biståndet, kan en viss omallokering av biståndsresurserna komma i fråga, så att Finland erbjuder sitt kunnande om informa-

tionssamhället. I en sådan situation bör dock förhållandet mellan biståndet och det övriga stödet (utvecklingsbankernas långivning och investeringar) och deras effektivitet analyseras. Också den grundläggande frågan om hur snabbt och med vilka medel ett fattigt, odemokratiskt land kan befria sig från fattigdomen och utvecklas till ett land med högt välstånd bör dryftas. Man kan fråga sig vad egentligen är berättigat att kräva av dessa länder som ett villkor för biståndet.

Större och mer omfattande uppföljning av globaliseringsutvecklingen i riksdagen

Framtidsutskottet har i sitt betänkande tagit fram ändringarna i den statsekonomiska verksamhetsomgivningen, av vilka en del är strukturella. Utskottet har i sina budgetutlåtanden (FrUU 1/1999 rd och FrUU 3/2002 rd) föreslagit att det statsekonomiska styr- och uppföljningssystemet ska utvecklas så att det bättre motsvarar de förändringar som sker i den reella världen och ge den politiska ledningen effektiva instrument för styrning och övervakning också när det gäller den långsiktiga politiken. På många punkter har vårt budgetsystem utvecklats i den föreslagna riktningen. Med avseende på riksdagens budgetmakt anser utskottet att den politiska behandlingen av vissa samhälleliga frågor ytterligare bör effektiviseras.

I år fäster utskottet uppmärksamhet vid en helhet som inte egentligen behandlats så mycket i budgeten. På längre sikt är det fråga om en med tanke på riksdagens ställning och riksdagsledamöternas uppgifter väsentlig sak. Globaliseringen och dess förvaltning — problem, lösningsalternativ och de utvalda riktlinjerna — finns inte med i budgeten som en klar helhet. I synnerhet gäller detta den ekonomiska globaliseringen. I budgeten ingår ingen kartläggning över det globala läget eller ändringsbehoven.

Utskottet anser att såväl i budgeten som i regeringens berättelse bör finnas en ämnesshelhet som helt kort kan beskrivas med termerna global ekonomi, global förvaltning och globalt ansvar. Å andra sidan är det så att de lösningar som görs globalt har en inverkan på finländarnas välstånd och våra framtida hot och möjligheter. Ef-

tersom Finland agerar aktivt inom EU, FN, Världsbanken, IMF, WTO, OECD och i andra globala organ, har Finlands beslut och riktlinjer också betydelse internationellt. Detta gäller även beslut på modellnivå (den nordiska modellen). Politiska ansvarskedjor är långa på global nivå men den verkliga demokratin och ansvaret faller ändå alltid på de nationella parlamenten och regeringarna.

Riksdagen har inte en tillräckligt klar bild av hur den ekonomiska globaliseringen framskrider, var dess största hot eller möjligheter ligger och i vilket skede och hur riksdagen bör ta ställning till frågorna. Budgeten eller regeringens berättelse innehåller inte heller information om det som har hänt hittills och på vilka grunder detta har skett.

En förklaring till varför riksdagen är så dåligt informerad om den ekonomiska globaliseringen och den globala ekonomiska och samhälleliga utvecklingen ligger i att dialogen mellan riksdagen och regeringen är så obalanserad. En del av dessa saker tas upp i regeringens berättelse och en del i så kallade särskilda berättelser, redogörelser och andra utredningar. Eftersom de ekonomiska faktorena av globaliseringen är en så viktig del av demokratin, bör den globala förvaltningens styr- och kontrollinstrument preciseras och förstärkas i riksdagen. I fortsättningen kan detta öka trycket för att utveckla riksdagens egen budgetbehandling.

Utskottet är nöjd med att regeringen nu förbereder Finlands globaliseringsstrategi. Slutrapporten färdigställdes i början av november 2004.

För riksdagen är det väsentliga med den globala ekonomin också hur man bär det globala ansvaret i olika forum och speciellt hur Finland agerar i dessa sammanhang. Det viktigaste är att man har kontroll över helheterna. Antalet globala aktörer har ökat och deras uppgiftsfördelning och betydelse har ändrats. Av traditionella skäl följer riksdagen noga upp FN:s verksamhet. Eftersom de olika politikområdena måste följa de överenskomna målen, bör en effektiv uppföljning genomföras på en ännu bredare bas än hittills.

Ett exempel på denna nya typ av föregripande granskning kunde vara till exempel frågan om hur Finland har tagit del i de stora globalekonomiska beslut som fattas i Världsbankens och IMF:s ledande organ eller i samband med WTO-förhandlingar och vad dessa globala ställningstaganden som i framtiden påverkar många livsområden betyder för Finland eller de länder som Finland ger bistånd till. Det är viktigt att veta hur Finland i dessa ledande organ eller under deras förberedande arbete har reagerat på utformningen av riktlinjerna eller på de politisk-ekonomiskt viktiga riktlinjerna. En annan väsentlig fråga är hur man till exempel i kampen mot fattigdomen där Världsbanken, Interamerikanska utvecklingsbanken och IMF bär det största ansvaret mätt i anslag har beaktat de mål som Finland ställt upp för utvecklingspolitiken. Målen och riktlinjerna för de olika politikområdena (utrikespolitiken, utvecklingspolitiken, finanspolitiken, EU-politiken, industripolitiken, jordbrukspolitiken, vetenskapspolitiken osv.) bör stämma överens med varandra i förhållande till det globala ansvaret som Finland efterlyser. Det är viktigt att till exempel följa upp om Finland i WTO strävar efter att minska eller helt avskaffa jordbruksstödet, medan det i EU understöder stödet. Ur riksdagens synvinkel är det svårt att göra en helhetsbedömning om Finlands agerande, eftersom bedömningarna och riktlinjerna ingår i olika dokument som publicerats vid olika tidpunkter. I det gällande systemet är budgeten och regeringens berättelse bland de bästa sätten att samla information och samordna de olika politikområdena. Tills vidare är de också riksdagens effektivaste styr- och kontrollinstrument.

I samband med utfrågningen av sakkunniga framgick det att detsamma som gäller för EU-frågor gäller också för globala frågor: ju tidigare man har möjlighet att påverka, desto effektivare är slutresultatet.

Med stöd av det ovan nämnda föreslår framtidsutskottet för finansutskottet

att regeringen utreder hur man i budgeten ännu klarare kan behandla frågor som anknyter till den globala ekonomin och

den globala förvaltningen, så att uppföljningen av frågorna utvidgas och förstärks i riksdagen.

Utvecklingen av ett andra skede i informationssamhället

Informationssamhällets utveckling har nu på 2000-talet kommit in på sitt andra skede i Finland. Utmärkande för det första skedet var informationsteknikens snabba utveckling och spridning. I det andra skedet börjar dessa tekniker påverka infrastrukturen och verksamhetsmetoderna i samhället.

Med hänvisning till framtidsutskottets debattinitiativ (DI 10/2004 rd) bakgrundsutredningen (Utvärderingar av teknologin 18/2004, Riksdagens kanslis publikationer 4/2004) samt den debatt som fördes i riksdagens plenum 5.5.2004 vill framtidsutskottet i detta utlåtande lyfta fram endast några synpunkter för att påskynda utvecklingen av det andra skedet i informationssamhället.

De stora omvälvningarna som informations-samhället medför kan öka risken för att en del av befolkningen blir utslagna. Därför vill utskottet framhålla att före utgången av 2005 bör alla medborgare ha tillgång till snabba och tillräckligt förmånliga nätförbindelser, eftersom ett samhälle som är socialt och regionalt jämlikt inte kan byggas upp utan att alla människor har lika möjlighet till information eller lika bra arbetsinstrument till sitt förfogande. Varje hushåll eller varje by bör få en så effektiv och snabb förbindelse att det med hjälp av den är möjligt att arbeta.

All den kompetens som på grund av glesbebyggelsen, den tidiga pensioneringen eller andra orsaker befinner sig utanför de s.k. kompetenskrävande arbetsplatserna måste fås med i informationssamhället. Det är ytterst viktigt att datakommunikationerna och arbetsinstrumenten är de bästa möjliga. Om datatekniken verkligen ska utnyttjas, förutsätter det att utöver tekniken bör man också organisera utbildning i användningen. Vid sidan av snabba nätförbindelser och användning av datateknik behövs även offentliga och kommersiella elektroniska tjänster som sva-

rar mot människornas behov. Dessutom poängerar utskottet att medborgarnas förtroende för elektroniska tjänster bör tryggas. Speciell uppmärksamhet bör fästas vid datasäkerheten och dataskyddet av de elektroniska tjänsterna samt integritetsskyddet.

Framtidsutskottet föreslår för finansutskottet

att regeringen genom sina åtgärder påskyndar spridningen av snabba och tillräckligt förmånliga nätförbindelser till alla delar av landet, vilket betyder att kommunerna, staten och operatörerna måste samarbeta för att även de områden där marknadsutvecklingen inte ensam styr utbyggnaden får bredbandsförbindelser.

Framtidsutskottet anser att det inom den offentliga sektorn, speciellt inom hälsovården, är möjligt att nå betydande inbesparingar genom rationaliseringar på IT-området. Reformerna måste genomföras så att de underlättar arbetet för hälsovårdspersonalen som arbetar under hård press. Den datatekniska utvecklingen har framskridit långsamt inom hälsovårdsbranschen, vilket har förklarats bland annat med att dataskyddet inte är helt säkrat. Om bankerna och affärlivet har kunnat hitta en lösning på problemet, kan svårigheterna övervinnas också inom hälsovården. I början av den pågående valperioden startade framtidsutskottet i samarbete med Kuopio universitet ett projekt med avsikt att bedöma hälso- och sjukvårdsteknikens konsekvenser. De första resultaten presenteras i slutet året. Framtidsutskottet föreslår för finansutskottet

att regeringen genom sina åtgärder påskyndar reformen av de datatekniska processerna inom hälsovården och strävar till att de blir ännu mer kompatibla med varandra än hittills.

Informationssamhället utmärks av kontinuerlig förändring. Den anställda förväntas utveckla sin kompetens hela tiden och visa flexibilitet. Framtidsutskottet fäster också uppmärksamheten vid de problem som samordningen av arbete och fa-

miljeliv medför för informationssamhällets utveckling. Utskottet framhäver att eftersom arbetslivet har genomgått stora förändringar, behöver vi nya redskap för att främja också den fysiska och psykiska hälsan. Vi måste vidta åtgärder för att förebygga de sjukdomar som är en följd av våra levnadsvanor. Riskerna förorsakade av alkohol, tobak och övervikt måste bekämpas. För att vi ska kunna bromsa till exempel den ökade övervikten samt spridningen av hjärt- och kärlsjukdomar behövs det ett nationellt motionsprogram. Också större satsningar behövs för att kunna upptäcka och ta hand om psykiska problem. Alla hjälpbehövande bör ha tillgång till vård. Utbildningen av psykvårdspersonalen bör dimensioneras utifrån behovet och forskningen bör koncentreras på de problem som samordningen av arbete och familjeliv medför i form av psykiskt illamående.

Utskottet föreslår för finansutskottet

att regeringen genom sina åtgärder ser till att behandlingen av psykiska problem vid rätt tid blir möjligt.

Det andra skedet i det finländska informationssamhället betyder också globalt ansvar. Alla utvecklingsländer har inte fått ta del i informationssamhällets utveckling. Det är speciellt oroväckande att när informations- och kommunikationsteknologin fungerar som motor för den internationella ekonomiska och samhälleliga utvecklingen, blir den s.k. digitala klyftan mellan de utvecklade länderna och utvecklingsländerna allt större. Fungerande nätförbindelser och lika möjligheter och rättigheter för alla att fritt använda dem är ett livsvillkor för en hållbar utveckling av dessa länders ekonomi och samhällsstrukturer. Att stöda IT-samhällets utveckling i utvecklingsländerna är mänskligt motiverat men också i linje med Finlands intressen. Därför föreslår framtidsutskottet för finansutskottet

att regeringen genom sina åtgärder stöder informationssamhällets utveckling i utvecklingsländerna för att på detta sätt minska den s.k. digitala klyftan och ut-

nyttja informations- och kommunikationsteknologin som ett sätt att utveckla utvecklingsländerna i en hållbar och jämlik riktning.

Utlåtande

Framtidsutskottet föreslår

att finansutskottet beaktar det som sagts ovan.

Helsingfors den 15 oktober 2004

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Jyrki Katainen /saml
vordf. Kalevi Olin /sd
medl. Mikko Alatalo /cent (delvis)
Jouni Backman /sd
Mikko Elo /sd
Hanna-Leena Hemming /saml
Kyösti Karjula /cent
Marjukka Karttunen /saml

Jyrki Kasvi /gröna
Rauno Kettunen /cent
Marjo Matikainen-Kallström /saml
Simo Rundgren /cent (delvis)
Päivi Räsänen /kd (delvis)
Esko-Juhani Tennilä /vänst
Jutta Urpilainen /sd
Pekka Vilkuna /cent.

Sekreterare var

utskottsråd Paula Tiihonen.